

**CONCURENȚA PE PIAȚA SERVICIILOR EDUCAȚIONALE UNIVERSITARE
DIN ROMÂNIA ȘI PROTECȚIA DREPTURILOR
ȘI INTERESELOR STUDENȚILOR**

Gabriel Brătucu^{1*}, Alexandra Palade (Zamfirache)², Anca Madar³,
Nicoleta Andreea Neacșu⁴, Dana Boșcor⁵ și Codruța Adina Băltescu⁶

^{1), 2), 3), 4), 5), 6)} Facultatea de Științe Economice și Administrarea Afacerilor,
Universitatea Transilvania din Brașov, România

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Brătucu, G., Palade (Zamfirache), A., Madar, A., Neacșu, N.A., Boșcor, D. and Băltescu, C.A., 2017. Competition on the University Educational Services Market in Romania and the Protection of Students' Rights and Interests. *Amfiteatru Economic*, 19(45), pp. 414-431.

Istoricul articolului

Primit: 21 Decembrie 2016

Revizuit: 10 Februarie 2017

Acceptat: 28 Martie 2017

Rezumat

Articolul de față are ca principal scop cuantificarea gradului în care sunt protejate drepturile și interesele studenților din România. În acest sens, autorii au realizat o analiză comparativă de natură descriptivă între cinci centre universitare reprezentative din România, urmată de o cercetare cantitativă realizată în rândul studenților din cadrul acestora. Prin intermediul unei cercetări empirice exploratorii de natură cantitativă au fost intervievați 438 de studenți, rezultatele obținute permițând determinarea măsurii în care programele de studii pe care respondenții le urmează reușesc să satisfacă propriile așteptări și să îi mulțumească. Totodată, a fost cuantificată și percepția studenților față de serviciile oferite în cadrul celor cinci centre universitare considerate, fiind identificate intențiile studenților privind cariera lor profesională, respectiv măsura în care există o continuitate între locul de muncă și domeniul de studii absolvit. Pe baza rezultatelor obținute autorii recomandă managementului universităților din România să elaboreze strategii eficiente care să permită protejarea drepturilor și intereselor studenților, să identifice permanent nevoile clienților efectivi, dar și a celor potențiali, precum și să adapteze oferta de servicii educaționale în funcție de solicitările existente pe piața forței de muncă.

Cuvinte-cheie: protecția drepturilor și intereselor studenților, concurența universitară, calitatea serviciilor educaționale, analiză comparativă, cercetare cantitativă

Clasificare JEL: A29, I21, I23, M31, P46

* Autor de contact, **Gabriel Brătucu** – gabriel.braticu@unitbv.ro

Introducere

Sistemul educațional universitar de pe aproape toate continentele, dar cu precădere din Europa, a trecut în ultimul deceniu prin nenumărate schimbări de amploare, reformele fiind justificate atât de necesitatea creșterii eficienței, eficacității și competitivității instituțiilor de învățământ superior, al dorinței de aliniere și a compatibilității programelor de studii la nivel regional, cât și ca urmare a procesului „masificării” studiilor cauzat de dorința unui număr tot mai mare de persoane de a avea acces la diferitele forme de studii universitare (Saint, Hartnett și Strassner, 2003; Degn și Sorensen, 2015). Având în vedere că în numeroase state, mai ales în cele în curs de dezvoltare, instituțiile de învățământ superior s-au confruntat tot mai des cu scăderea numărului de candidați și, concomitent, cu necesitatea diversificării ofertei universitare, acestea au recurs la implementarea unor strategii prin care își promovează programele de studii, generând astfel nu doar plusvaloare, dar și sporindu-și avantajul concurențial în competiția universitară (Cameron, 1983). Accentuarea competiției dintre instituțiile de învățământ superior în vederea atragerii de studenți și a menținerii, respectiv creșterii prestigiului propriu, a generat și o mai bună conștientizare a drepturilor acestora de către managementul universitar, care a întreprins măsuri adecvate în vederea protejării intereselor lor, manifestate cu precădere prin cooptarea acestora în cadrul proceselor decizionale la nivelul facultăților, dar și al universității în ansamblul ei (Menon, 2005; Luescher-Mamashela, 2013).

Luând în considerare aceste aspecte, tema principală de cercetare a articolului o reprezintă măsurarea gradului în care sunt protejate drepturile și interesele studenților din România. Cele mai importante obiective ale cercetării au vizat stabilirea măsurii în care programele de studii urmate de studenții din centrele universitare analizate reușesc să le satisfacă așteptările, precum și a gradului în care serviciile oferite de universitățile respective îi mulțumesc. În acest sens, autorii au realizat o analiză comparativă de natură descriptivă între cinci centre universitare reprezentative din România pentru populația studentescă, urmată de o cercetare cantitativă în rândul studenților acestora.

Rezultatele cercetării cantitative evidențiază că 42% dintre respondenți aleg nivelul indecis când vine vorba despre gradul în care universitatea la care studiază le protejează drepturile și interesele specifice, 30,4% își exprimă acordul cu privire la acest aspect și numai 2,7% dintre respondenți sunt în acord deplin cu această situație, fapt îngrijorător pentru instituțiile de învățământ superior din România. Cu toate că cercetarea cantitativă prezintă anumite limite, rezultatele ei pot fi de un real folos instituțiilor de învățământ superior în stabilirea strategiilor viitoare de poziționare strategică pe plan național, european și mondial.

După o descriere a drepturilor consumatorilor de servicii educaționale din prima secțiune, se prezintă concurența între instituțiile de învățământ superior și calitatea serviciilor educaționale în secțiunea a doua, pentru ca ulterior să se evidențieze metodologia cercetării urmată de analiza rezultatelor cercetărilor derulate. Articolul se încheie cu o serie de concluzii pertinente adresate managementului universităților românești.

1. Reglementarea drepturilor consumatorilor de servicii educaționale

La fel ca în celelalte state ale Uniunii Europene și în România, consumatorii se bucură de o serie de drepturi specifice. Printre cele mai importante drepturi regăsim pe cel privind riscurile la care se expun consumatorii atunci când achiziționează un produs, o

marcă sau un serviciu, mai ales dacă acesta le prejudiciază viața, sănătatea sau securitatea ori le afectează în vreun fel interesele legitime (Tudoriu și Popirtac, 2013). Legislația prevede și alte drepturi pe care le au consumatorii (Ordonanța 21/1992): dreptul de a fi informați complet, corect și precis asupra caracteristicilor esențiale ale produselor și serviciilor, astfel încât decizia pe care o adoptă să corespundă cât mai bine propriilor nevoi; dreptul de a fi educați și informați asupra responsabilităților și/sau obligațiilor care le revin în calitate de consumatori; dreptul de a fi despăgubiți dacă produsul, marca sau serviciul nu sunt conforme; dreptul de a avea acces la piețele care le asigură o gamă variată de produse și servicii de calitate. Astfel, consumatorii au implicit și dreptul de a beneficia de servicii educaționale de calitate, atât la nivel preuniversitar, cât și superior.

Numărul relativ mare al universităților din România (Palade ș.a., 2013), generează o intensitate concurențială puternică. De aceea, în vederea consolidării poziției pe piața serviciilor educaționale, instituțiile de învățământ superior recurg la implementarea unor strategii adecvate de atragere și mai ales de menținere a studenților. La baza dezvoltării acestor strategii stau desigur interesele și drepturile studenților. Cursanții sunt tot mai informați privind ofertele educaționale, programele de studii, prestigiul și vizibilitatea universităților, precum și posibilitățile pe care le au la absolvire în vederea găsirii unui loc de muncă în conformitate cu competențele și abilitățile deprinse pe parcursul studiului (Pelău ș.a., 2011).

Desigur că aceasta face ca și exigența, respectiv pretențiile lor față de instituțiile de învățământ superior să crească, iar ei să aleagă universitățile în funcție de calitatea serviciilor educaționale. Pe de altă parte, instituțiile de învățământ superior trebuie tot mai mult să țină cont nu doar de pretențiile crescânde ale tinerilor, de diversitatea serviciilor oferite de alte universități din țară și din străinătate, ci și de nevoile reale ale angajatorilor, de competențele cerute de aceștia la angajare (Plăiaș ș.a., 2011; Mare ș.a., 2013). Universitățile se văd nevoite să își fixeze mereu drept obiectiv strategic creșterea continuă a calității ofertei educaționale, a programelor de studii, a curriculumelor și înnoirea permanentă a conținuturilor disciplinelor, doar astfel reușind să respecte interesele și drepturile studenților.

În fapt, protecția drepturilor studenților capătă o relevanță crescută pe piața serviciilor educaționale, aceștia trebuind să fie protejați pentru a putea urma studii de calitate, dar și pentru a putea absolvi în cele mai bune condiții programele urmate. Studenții au și unele responsabilități, care fac alături de obligațiile universității obiectul unor contracte de studii semnate la nivelul facultății, între acestea și studenții la nivel licență, masterat, doctorat, postdoctorat, respectiv cursanții la diferite programe post-universitare (Site Universitatea Transilvania din Brașov, 2017; Legea educației naționale nr. 1/2011). Forurilor de control la nivelul fiecărei instituții de învățământ superior (consiliile facultăților, senatul universității, comisia de etică, consiliul științific sau cel pentru curriculum etc.), organizațiilor studențești, cât mai ales Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor (ANPC) le revine obligația de a supraveghea și controla respectarea drepturilor și a responsabilităților celor două părți: studenți și instituții de învățământ superior (Dinu, 2011). Orice reclamație privind o posibilă încălcare a drepturilor studenților sau un abuz la adresa acestora este analizată mai întâi la nivelul facultății, respectiv al universității, ulterior putând fi sesizate și autoritățile de control și reglementare. Posibile curențe, care pot fi semnalate se pot referi la nerespectarea tarifelor, termenelor de plată, a calității promise a programelor de studii etc. Teoretic studenții pot solicita și despăgubiri, însă asemenea situații sunt extrem de rare.

O respectare clară a drepturilor și intereselor studenților conduce la un grad ridicat de mulțumire și satisfacție a acestora, ceea ce determină menținerea poziției competitive pe piață a unei universități. De aceea, pentru universități, evaluarea satisfacției studenților ar trebui să reprezinte un obiectiv permanent pe termen mediu-lung. Informațiile obținute prin monitorizarea și măsurarea satisfacției pot ajuta la identificarea oportunităților de îmbunătățire a serviciilor, produselor și caracteristicilor unei universități. Astfel de îmbunătățiri pot crește încrederea clientului și pot conduce la beneficii (Drăgulănescu, 2014) și sinergii pentru toate părțile implicate.

2. Concurența între universități și calitatea serviciilor educaționale

Prin renumele și prestigiul lor, dar mai ales prin intermediul curriculumelor și al conținuturilor programelor de studii, instituțiile de învățământ superior reușesc să ofere cursanților și studenților un statut social și posibilități sporite de dezvoltare personală, comparativ cu cei care nu au acces la studii. Astfel, prestația acestor universități devine un „bun pozițional” (Hirsch, 1976). Poziționarea adecvată a universităților este însă îngreunată de concurența dintre ele. Aceasta are loc la diferite niveluri: pe de o parte există concurența economică și socială, pe de altă parte concurența poate fi analizată sub aspectul ierarhiilor și a puterii și, respectiv concurența națională și cea globală (Marginson, 2006; Wiesenfeldt, 2016). Concurența dintre universități se fundamentează pe modelele economice, în sensul disputării unor resurse limitate care pot fi bunuri materiale, resurse financiare sau un capital simbolic (Bourdieu, 2011). Ca urmare, instituțiile de învățământ superior evaluează permanent atât acțiunile celorlalte universități, cât și mediul legislativ și social în care își desfășoară activitatea, operând mereu ajustări și luând deciziile necesare diferențierii ofertelor educaționale și a poziționării instituționale. Între universități a existat mereu o cvasi-stare de rivalitate academică, susținută de dorința de afirmare continuă a autorității dobândite, elemente care conturează aspectul social al concurenței. Universitățile de elită și cele consolidate în baza tradiției, se remarcă prin valoarea cadrelor didactice și a actului educațional, prin suport financiar consistent, prin activități de cercetare remarcabile generând, inevitabil, ierarhii și poli de putere în mediul universitar. La nivel național, universitățile și domeniile de studiu sunt evaluate de către candidați, familiile acestora și angajatorii viitorilor absolvenți. În egală măsură, mai ales ca urmare a intensificării libertății de circulație a persoanelor, a fost favorizată concurența globală între universități, aceasta fiind susținută, în principal, de atractivitatea exercitată de universitățile de prestigiu și de oferta activităților de cercetare. La nivel global, mai ales dacă se iau în considerare diferitele rankinguri internaționale (Shanghai, QS etc.) se poate constata faptul că în cadrul competiției globale, numeric, cel mai bine poziționate sunt universitățile americane (Marginson, 2006; Olcay și Bulu, 2016). Acestea reușesc an de an să se poziționeze în topul clasamentelor. Datorită unei tradiții îndelungate, precum și a capacității lor de atragere a unor cercetători de înaltă clasă, ele par a nu fi afectate așa de mult de competiția universitară globală. Studii internaționale puntează relevanța rețelelor de alumni ale marilor universități pentru generarea propriului avantaj competitiv, cât și pentru sporirea prestigiului și a vizibilității lor. Din perspectivă concurențială, universitățile cu rețele solide de alumni reușesc să atragă candidați mai valoroși care, la absolvire își găsesc mai rapid și mai ușor poziții corespunzătoare pe piața muncii și datorită renumelui instituției absolvite (Yonezawa, 2007; Mișcoiu ș.a., 2012).

Instituțiile de învățământ superior concurează între ele pentru atragerea de fonduri externe, de studenți, dar și pentru obținerea în rândul publicului, dar mai ales al cursanților, a poziției de cea mai prestigioasă universitate (Marginson, 2004). În implementarea unui asemenea demers, universitățile se bazează pe programe internaționale de studii și pe diplome duble, capabile să le aducă mai mulți cursanți, mai ales străini, pe cadre didactice și de cercetare, care reușesc să atragă fonduri și să acceseze granturi de cercetare, dar și pe finanțări și sponsorizări din industrie. Nu de puține ori campusurile, clădirile, facultățile, departamentele, laboratoarele de cercetare, etc. sunt denumite după filantropi sau după companiile care au contribuit la susținerea financiară a activității acestora (Schwier, 2012; Mișcoiu ș.a., 2012; Dabija ș.a., 2017).

Clasarea în poziții cât mai bune în rankingurile și clasamentele internaționale, dar și obținerea unor performanțe superioare prin creșterea calității serviciilor educaționale oferite constituie adevărate provocări pentru instituțiile de învățământ superior din prezent (Shekarchizadeh, Rasli și Huam, 2011). Calitatea serviciilor educaționale reprezintă un criteriu esențial pentru alegerea de către viitorii studenți a programelor de studii la nivel licență, master, doctorat sau postdoctorat ale instituțiilor de învățământ superior. În cadrul acestei selecții, cursanții iau deseori în considerare reputația științifică a universității, prezența acesteia în clasamentele internaționale, vizibilitatea publică a universităților, dotarea tehnică, calitatea și mai ales competența echipei manageriale la nivelul departamentelor, facultăților și a instituției în ansamblul ei, acreditările și certificările internaționale deținute, calitatea și vizibilitatea programelor de studii, dar și competențele cadrelor de predare și cercetare (Naidu și Derani, 2016; Dabija ș.a., 2017). Deseori viitorii studenți ai unei instituții de învățământ superior nu cunosc în detaliu performanțele și calitatea actului didactic și a celui științific, respectiv nu reușesc să perceapă relevanța studierii anumitor discipline în cadrul unei curricule, astfel încât selecția universității are loc cu precădere pe baza statutului și poziției ierarhice a universității în rankinguri și a recomandărilor disponibile în mediul virtual și mai puțin pe baza calității activităților de predare (Marginson, 2004; 2006).

Teixeira ș.a. (2012) subliniază că deși concurența între universități poate constitui o forță care afectează progresul și dezvoltarea instituțională, efectele sale pot fi influențate și de terți factori, cum sunt nevoile studenților sau eficacitatea măsurilor de reglementare. În timp ce universitățile s-au bucurat de-a lungul timpului în majoritatea statelor de o autonomie crescută, materializată mai ales în construirea programelor de studii și în definirea curriculelor, puterea executivă încearcă să dirijeze sistemul universitar pe baza unor deziderate cheie referitoare la calitate și competitivitate (Dakowska, 2015). Boccanfuso, Larouche și Trandafir (2015) argumentează că îmbunătățirea calității serviciilor educaționale universitare poate avea efecte pozitive semnificative nu doar asupra rezultatelor obținute pe piața muncii de către viitorii absolvenți, ci și asupra diminuării ratei de abandon, respectiv a creșterii prezenței la cursuri.

Ca urmare a procesului de globalizare, universitățile românești au parcurs pași importanți în direcția armonizării studiilor universitare cu cele europene (Drăgoescu, 2015). Universitățile au înțeles că sunt implicate într-o competiție acerbă atât la nivel intern, cât și extern, mulți tineri preferând să plece la studii în străinătate după obținerea examenului de bacalaureat (Lăstun și Banciu, 2014). Tocmai pentru a reuși să se diferențieze și să-și consolideze ofertele de studii, universitățile se văd tot mai mult nevoite să recurgă la o orientare antreprenorială a propriei activități (Gorgan, 2015). Piața serviciilor educaționale din România prezintă anumite caracteristici specifice, reieșite mai ales din modificările foarte frecvente ale cadrului legislativ, cât și a Legii Educației Naționale din 2011, care

exercită presiuni crescute asupra finanțării universităților, dar și a modului de coordonare a activităților științifice și didactice (Duguleană și Duguleană, 2011).

La nivel mondial se observă o tendință de sporire a mobilităților studențești, acestea contribuind în mod hotărâtor la mai buna interconectare a universităților, cât și la armonizarea programelor de studii la nivel regional, supra-statal (Hemsley-Brown și Goonawardana, 2007). O dată cu accesarea României în Uniunea Europeană (1 ianuarie 2007), sistemul românesc de învățământ superior a devenit componentă a sistemului european, care este unul deosebit de competitiv (Strat și Danciu, 2013). Deplina compatibilizare a învățământului românesc cu cel european este îngreunată mai ales de finanțarea insuficientă a acestuia, dar și de precaritatea parteneriatelor funcționale între diferite companii și instituții de învățământ superior. În fapt, multe programe de studii nu reușesc să le transmită studenților competențele necesare și utile angajării pe poziții corespunzătoare în cadrul companiilor (Plăiaș ș.a., 2011; Stan și Manea, 2014).

3. Metodologia cercetării

În vederea implementării principalelor obiective ale cercetării privind cuantificarea gradului în care universitățile incluse în populația cercetată protejează drepturile și interesele studenților, a măsurii în care programele de studii urmate de studenții din aceste centre universitare reușesc să le satisfacă așteptările, precum și a gradului în care serviciile oferite de universități îi mulțumesc, s-a recurs, într-o primă fază, la o analiză comparativă a programelor de studii oferite de către cinci universități românești reprezentative la nivel național, urmată de o cercetare cantitativă în rândul studenților acestora.

Analiza comparativă a fost fundamentată pe determinarea legăturilor dintre mai mulți factori relevanți pentru sistemul de învățământ românesc: evoluția numărului instituțiilor de învățământ superior (universități și facultăți), structura facultăților din sectorul public și privat, evoluția studenților înscriși în aceste universități, structura studenților în funcție de specializările urmate, evoluția cadrelor didactice din învățământul universitar, cât și dinamica numărului de studenți, respectiv de absolvenți.

Datele culese din rapoartele anuale ale rectoratelor, senatului etc. au privit informațiile disponibile pentru anul universitar 2014-2015. Aceste aspecte au fost investigate în cinci centre universitare, selectate în funcție de concentrarea universităților, facultăților, respectiv a programelor de studii:

- capitala țării București, care este și centrul universitar cu cea mai mare concentrare de universități publice și private;
- centrul universitar Cluj-Napoca, care deține cele mai multe facultăți din provincie, fiind astfel un cluster relevant pentru analiză;
- centrele universitare Brașov și Târgu Mureș, cu un număr mediu de universități și facultăți;
- centrul universitar Galați cu un număr mic de universități, respectiv facultăți.

În cadrul fiecărui centru universitar s-a urmărit selectarea celei mai reprezentative universități ca număr de facultăți și programe de studii la toate nivelurile (licență, masterat, doctorat), dar și în funcție de disponibilitatea informațiilor publice pe pagina web. Astfel, au fost colectate date de la următoarele universități: Universitatea din București-UB; Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca-UBB; Universitatea Dunărea de Jos din

Galați-UDJ; Universitatea Petru Maior din Târgu Mureș-UPM; Universitatea Transilvania din Brașov-UTB.

Pe de altă parte, în cadrul **cercetării cantitative** s-a recurs la tehnica anchetei de tip sondaj de opinie, având drept instrument de culegere a datelor chestionarul administrat prin calculator (CAWI: *Computer Assisted Web Interviewing*) (Barbu și Isaic-Maniu, 2011). Având în vedere caracterul empiric, dar și exploratoriu al cercetării, cât și faptul că rapoartele la care autorii au avut acces nu precizează în mod clar mărimea populației investigate, s-a recurs la aplicarea unei metode de eșantionare neprobabiliste și anume cea de tip „bulgăre de zăpadă”. Practic, s-au luat în considerare doar studenții care îndeplinesc criteriile necesare pentru a fi incluse în cercetare (apartenența la una din cele cinci universități) (Luo, 2009).

Înainte de implementarea propriu-zisă, chestionarul a fost pre-testat pe un eșantion de zece persoane. Astfel s-a permis identificarea și eliminarea unor inadvertențe, formulări eronate sau greșeli de conținut, dar și rafinarea acestuia în vederea unei mai bune corelări cu obiectivele stabilite (Lefter, 2004). După revizuirea și reformularea unor întrebări, cercetarea empirică a fost implementată între aprilie și mai 2016. Chestionarul conținând date demografice ale respondenților, dar și o serie de întrebări pe tema de cercetare a fost postat pe platforma Google Docs (funcția Form), respondenții introducând răspunsurile direct în browser. Această metodă este relativ facilă utilizatorului, nefiind necesare configurații suplimentare, răspunsurile fiind date direct în browser-ul implicit oferit de sistemul de operare (Pop ș.a., 2011; Dinu ș.a., 2016). În final, au fost validate 438 de răspunsuri, obținute de la studenți înscriși în universitățile cercetate în toate cele trei cicluri de studii universitare: licență, masterat și doctorat.

Având în vedere caracterul exploratoriu al cercetării, cât și faptul că literatura de specialitate autohtonă, dar și străină nu a permis identificarea unor studii similare, s-a urmărit obținerea unui număr cât mai mare de chestionare completate de către studenți. Eșantionul final este structurat astfel: 56% dintre respondenți sunt studenți ai Universității Transilvania din Brașov, 14% ai Universității din București, 11% ai Universității Petru Maior din Târgu Mureș, 10% sunt de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și 9% de la Universitatea Dunărea de Jos din Galați. 58% din persoanele care constituie eșantionul sunt de gen feminin și 42% masculin, 77% fiind înscrise la ciclul licență, 13% la masterat și 10% la doctorat.

În cadrul interpretării rezultatelor cercetării cantitative s-a urmărit evidențierea existenței unor diferențe semnificative între genul respondenților și opinia lor privind protecția drepturilor și intereselor proprii în cadrul universităților a căror cursuri le urmează. În acest sens, a fost testată următoarea ipoteză:

H_1 : Există diferențe între studenți indiferent de genul lor privind protecția drepturilor și intereselor acestora.

Verificarea acesteia s-a realizat cu ajutorul testului neparametric Kolmogorov-Smirnov.

4. Rezultate și discuții

4.1. Analiza comparativă a universităților în cadrul sistemului de învățământ superior românesc

În 2016 în România funcționau aproape o sută de instituții de învățământ superior, din care: 56 universități de stat acreditate, 37 universități private acreditate, respectiv 10 instituții de învățământ superior particulare autorizate să funcționeze provizoriu (MENCS 2016a; 2016b). Numărul relativ mare de universități publice, dar și private are o influență negativă asupra calității învățământului superior (Palade ș.a., 2013), deoarece resursele sunt folosite haotic, uneori fiind finanțate programe de studii care sunt absolvite de extrem de puțini studenți. Analizând infrastructura învățământului superior, sectorul public prezintă un avantaj ca număr de facultăți și programe de studii. În anul universitar 2014-2015, din totalul facultăților românești, cele din universitățile publice au reprezentat 55%, restul regăsindu-se în universitățile private (MENCS, 2016a).

De la 48 de universități în 1990, numărul acestora a crescut la 101 în 2014 (Palade, 2016). Deși la începutul anilor 2000, în România erau aproape 120 de universități, din cauza unor reorganizări și fuziuni, a ofertelor de programe de studii prea puțin atractive, a capacității limitate de prezentare a unor curricule consolidate, a unui personal de învățare-predare insuficient calificat, precum și a modificării cadrului legislativ, numărul lor a început să scadă. Pe de altă parte, numărul facultăților a cunoscut o creștere spectaculoasă între 1990 (186 de facultăți) și anul universitar 2005-2006 (770 facultăți). Numărul facultăților private a atins un maxim de 264 în anul universitar 2001-2002, iar al celor publice un maxim de 558 în anul universitar 2006-2007. De la 192.810 studenți în anul universitar 1990-1991 s-a ajuns la 907.353 studenți în anul universitar 2007-2008 la toate formele de învățământ, pentru ca în prezent acesta să fie pe o pantă descendentă (INS, 2016b). Această tendință este cauzată în principal de schimbările demografice post-revoluție (Stanef și Manole, 2013), fapt care constrânge facultățile să ofere plusvaloare în cadrul serviciilor și a programelor de studii.

În anii universitari 2011-2012, respectiv 2013-2014, se constată o reorientare a studenților înscriși în învățământul superior din România spre specializările tehnice, pedagogice și de științe economice (INS, 2015). În fapt, din totalul studenților înmatriculați în învățământul superior (licență, master, doctorat, postuniversitar și programe postdoctorale) în anul universitar 2014-2015, 25,3% erau înscriși la programe de afaceri, administrație și drept, 21,4% la programe de inginerie, prelucrare și construcții, iar 12,6% la programe de sănătate și asistență socială (INS, 2016a). Numărul de studenți înscriși la ciclul licență a înregistrat cea mai mare valoare în anul universitar 2007-2008, ulterior, numărul studenților scăzând anual cu aproape 100.000 de studenți. Cel mai mare număr de absolvenți a fost atins tot în anul universitar 2007-2008, când s-au înregistrat 232.885 persoane (INS, 2011). Deși în anii 1990 numărul cadrelor didactice a crescut datorită sporirii numărului instituțiilor de învățământ superior, de la un maxim de 30.137 persoane în anul universitar 2003-2004 acesta a ajuns la 27.772 persoane în anul universitar 2014-2015 (INS, 2010; 2016a).

La nivelul României se observă o relativă concentrare a instituțiilor de învățământ superior public, dar și privat în câteva centre universitare, în special în cele cu tradiție. (tabel nr. 1)

Tabel nr. 1: Universități și facultăți publice și private în funcție de mărimea centrelor universitare din România în anul 2015

Centru universitar	Tip centru	Învățământ public		Învățământ privat		Total	
		Universități	Facultăți	Universități	Facultăți	Universități	Facultăți
București	Foarte mare	17	93	15	64	32	157
Cluj-Napoca	Mare	6	42	4	9	10	51
Iași		5	37	5	8	10	45
Timișoara		4	29	3	10	7	39
Constanța	Mediu	3	20	2	7	5	27
Brașov		2	19	1	6	3	25
Craiova		2	16	0	1	2	17
Tg. Mureș		3	10	1	5	4	15
Galați	Mic	1	13	1	3	2	16
Pitești		1	12	1	4	2	16

Surse: Gogu și Mureșan, 2014; MENCS, 2016a; INSSE, 2016b.

După cum reiese din tabelul nr. 1, centrele universitare analizate au fost împărțite pe categorii în funcție de numărul universităților și al facultăților, și anume: foarte mare - București; mare - Cluj-Napoca, Iași, Timișoara; mediu - Constanța, Brașov, Craiova, Tg. Mureș; mic - Galați și Pitești. La nivelul centrului universitar București, în anul 2015 activau 17 universități publice cu 93 facultăți și 15 universități private cu 64 facultăți. Ponderea universităților publice este mai mare față de cea a universităților private, însă diferența dintre cele două nu este semnificativă.

În categoria centrelor universitare mari, diferența dintre numărul instituțiilor de învățământ superior din Cluj-Napoca, Iași și Timișoara este redusă. La Cluj-Napoca funcționează șase universități publice (cu 42 facultăți) și patru private (cu doar nouă facultăți), în timp ce la Timișoara sunt patru instituții publice (cu 29 facultăți) și trei private (cu 10 facultăți). Se observă că la Iași ponderea universităților publice și private este aceeași, existând câte cinci universități publice, respectiv private. O diferență mare se constată însă la numărul de facultăți, fiind 37 publice și doar 8 private. În cadrul centrelor universitare medii, în Constanța sunt trei universități publice și două private, în Brașov două publice și una privată, la Craiova funcționează două universități publice și niciuna privată, iar la Târgu Mureș trei universități publice și una privată, numărul facultăților fiind mai redus (15). În categoria centrelor universitare mici sunt incluse Galați și Pitești cu câte două universități publice. Se constată astfel că împărțirea centrelor universitare în funcție de mărimea lor este una corectă-

Din cele patru categorii considerate a fost selectată câte o universitate reprezentativă fiind incluse în analiză: Universitatea din București-UB (din categoria centru universitar foarte mare), Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca-UBB (din categoria centru universitar mare), Universitatea Transilvania-UT și Universitatea Petru Maior din Târgu Mureș-UPM (ambele din categoria centrelor universitare medii) și Universitatea Dunărea de Jos din Galați-UDJ (din categoria centru universitar mic). Informațiile reprezentative privind cele cinci universități relevante sunt prezentate în tabelul nr. 2.

Tabel nr. 2: Situație sumativă a analizei comparative în universitățile considerate (anul universitar 2014-2015)

Număr	UB	UBB	UPM	UDJ	UT
<i>facultăți</i>	17	21	3	14	18
<i>cadre didactice</i>	2.568	2.694	141	1.143	1.305
<i>programe de studii licență și masterat</i>	295	537	39	156	177
<i>studenți licență</i>	21.465	28.180	2.514	9.016	14.957
<i>masteranzi</i>	8.191	8.216	639	2.281	3.571
<i>doctoranzi</i>	1.649	1.225	38	202	441
Total cursanți	31.305	37.621	3.191	11.499	18.969

Dintre universitățile analizate, cea mai îndelungată tradiție o are Universitatea din București (înființată în 1864), urmată de UBB (1919). Spre comparație, Universitatea Transilvania din Brașov este înființată în noua formă în 1971, continuând tradiția Institutului de Silvicultură Brașov (înființat în 1948). În toamna anului 1948, la Galați s-a înființat Facultatea de Îmbunătățiri Funciare – prima din țară cu acest profil care devine Universitatea Dunărea de Jos. Universitatea Petru Maior din Târgu Mureș este fondată în anul 1991, fiind continuatoarea Institutului Pedagogic înființat în 1960.

După cum reiese din tabelul nr. 2, din cele cinci universități, cele mai multe facultăți se regăsesc în cadrul UBB (21). La UT funcționează 18 facultăți, în timp ce la UB 17, iar la UDJ 14. La polul opus, la UPM se înregistrează doar 3 facultăți. În cele 21 de facultăți ale UBB activează 2.694 cadre didactice, în timp ce la UB, în cele 17 facultăți sunt 2.568 cadre didactice. La UT sunt puțin peste 1.300 cadre didactice, comparativ cu 1.143 din UDJ. Cel mai mic număr de cadre didactice se regăsește, după cum era de așteptat, în UPM (141). La UBB sunt 537 de programe de studii de licență și masterat, în timp ce UB are doar 295. La UT funcționează 177 programe, 156 la UDJ și doar 39 la UPM. În cadrul celor cinci universități analizate, cel mai mare număr de cursanți se înregistrează la UBB cu 37.621 studenți. Un număr comparativ este înregistrat la UB cu 31.305 cursanți. La UT frecventează cursurile 18.969 persoane, iar la UDJ - 11.499, iar la UPM sunt înscriși cei mai puțini cursanți - 3.191.

4.2. Rezultatele cercetării cantitative

Pentru a identifica gradul în care universitățile incluse în populația cercetată protejează drepturile și interesele studenților s-a apelat la o scală de tip interval în cinci trepte, cu distanțe egale între niveluri. Se remarcă o distribuție echilibrată în jurul nivelului intermediar al scalei (nici acord, nici dezacord), 42,2% dintre respondenți indicând acest nivel, iar 30,4% fiind de acord cu faptul că universitatea pe care o urmează le protejează drepturile și interesele. Doar 2,7% dintre respondenți sunt total de acord cu faptul că universitatea urmată le protejează drepturile și interesele specifice, în timp ce 8,2% sunt în dezacord total. (Tabel nr. 3)

Tabel nr. 3: Evaluarea măsurii în care universitatea considerată protejează drepturile și interesele studenților

Nivel de acord	Genul		Total
	Masculin	Feminin	
Dezaord total	8,2%	8,2%	8,2%
Dezacord	14,1%	14,1%	16,4%
Nici acord, nici dezacord	44,3%	44,3%	42,2%
Acord	29,8%	29,8%	30,4%
Acord total	3,5%	3,5%	2,7%
Total	100%	100%	100%

Din distribuția răspunsurilor se observă că la nivelul *dezacord total* s-au înregistrat procente egale între populația de gen feminin și masculin. Însă, din distribuția frecvențelor relative pe cele două grupuri se constată că la studente nivelul neutru de răspuns (*nici acord, nici dezacord*) a înregistrat un procent mai mare decât la studenți. Acordul respondenților a înregistrat un procent mai mare în rândul bărbaților, decât al femeilor. Toate acestea pot semnifica existența unor diferențe semnificative între cele două grupuri.

În vederea verificării acestei afirmații a fost utilizat testul Kolmogorov–Smirnov, pentru care se consideră:

$$n_1 = \text{numărul femeilor din eșantion}; n_1 = 255; \tag{1}$$

$$n_2 = \text{numărul bărbaților din eșantion}; n_2 = 183; \tag{2}$$

$$n = n_1 + n_2 = 438 \text{ subiecți.} \tag{3}$$

Având în vedere frecvențele relative cumulate ale celor două subeșantioane, ipotezele statistice sunt enunțate astfel:

H_0 : Diferența maximă dintre frecvențele relative cumulate pentru femei (F_1) și pentru bărbați (F_2) este zero.

H_1 : Diferența maximă dintre frecvențele relative cumulate pentru femei (F_1) și pentru bărbați (F_2) este diferită de zero. (Tabel nr. 4)

Tabel nr. 4: Calculul diferențelor dintre frecvențele relative cumulate

Nivel de acord	Frecvențe relative		Frecvențe relative cumulate		Diferența ($F_1 - F_2$)
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	
Dezacord total	8,20%	8,20%	8,20%	8,20%	0,00%
Dezacord	19,70%	14,10%	27,90%	22,30%	5,60%
Nici acord, nici dezacord	39,30%	44,30%	67,20%	66,60%	0,60%
Acord	31,10%	29,80%	98,30%	96,40%	1,90%
Acord total	1,60%	3,50%	100%	100%	0%
Total	100%	100%			

Se poate observa că diferența maximă între frecvențele cumulate este:

$$D = \max_k |F_1(k) - F_2(k)| = |27,9\% - 22,3\%| = 5,6\% \tag{4}$$

Mai departe a fost calculată valoarea teoretică a lui D:

$$D_\alpha = 136 * \sqrt{\frac{n_1+n_2}{n_1*n_2}} \Rightarrow D_\alpha = 136 * \sqrt{\frac{255+183}{255*183}} = 13,17\% \tag{5}$$

Conform regulii de decizie se ajunge la următoarele rezultate:

$D_{calc} = 5,6 < D_\alpha = 13,17 \Rightarrow se\ accepta\ H_0 \Rightarrow$ între cele două grupuri nu există diferențe privind protecția drepturilor și intereselor studenților în cadrul celor cinci universități.

Astfel, s-a putut trece la măsurarea nivelului de satisfacție al respondenților față de programul de studii pe care îl urmează. Media răspunsurilor înregistrate, pentru fiecare instituție de învățământ superior inclusă în studiu, referitoare la măsura în care respondenții consideră că programul de studii pe care îl urmează le satisface așteptările depășește 3 puncte, având valori cuprinse între 3,21-3,49 puncte (figura nr. 1).

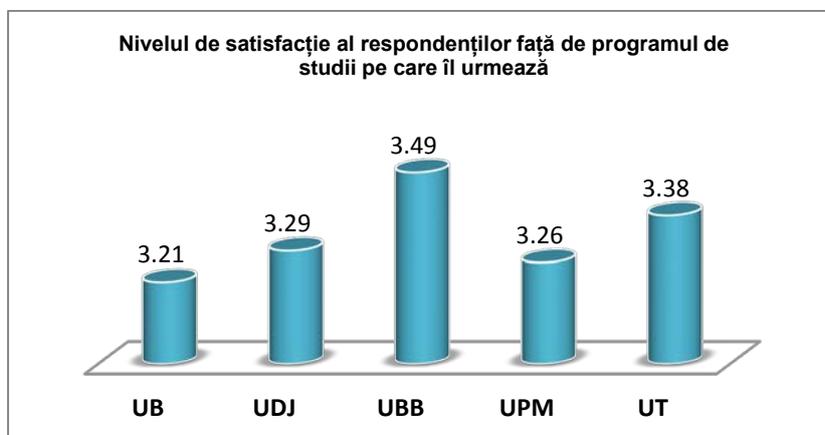

Figura nr. 1: Nivelul de satisfacție al respondenților față de programul de studii pe care îl urmează

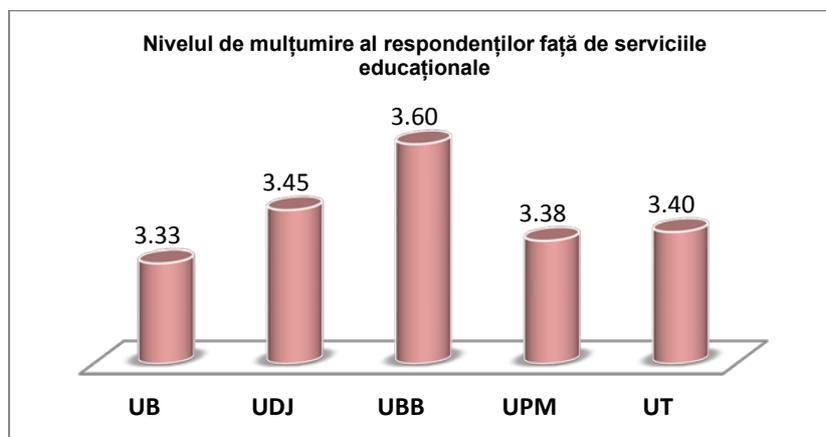
Studentii de la UBB evidențiază cel mai ridicat nivel de satisfacție față de programul de studii urmat, prin comparație cu răspunsurile oferite de studenții celorlalte centre universitare analizate. Restul mediilor înregistrate la nivelul instituțiilor de învățământ superior au fost: 3,38 puncte UT, 3,26 puncte la UPM, respectiv 3,21 puncte la UB. Se poate concluziona că studenții înscriși la centrele universitare, vizate de prezenta cercetare, din Cluj-Napoca, Brașov și Galați au un nivel de satisfacție mai mare în ceea ce privește programul de studii pe care îl urmează, comparativ cu studenții înscriși la centrele universitare din Târgu Mureș, respectiv București.

După cum reiese din tabelul nr. 5, cele mai mari valori privind măsura în care programul de studii urmat satisface așteptările studenților se constată că la variantele de răspuns 3 și 4, atât pentru ciclul licență, cât și pentru masterat și doctorat, păstrându-se trendul înregistrat la nivelul universităților cercetate. Realizând o comparație între ciclul de studiu al respondenților iese în evidență faptul că la doctorat nu există niciun răspuns pentru nivelul *în foarte mică măsură*, în timp ce la licență sunt 6%, iar la masterat 7%. Pentru nivelul 2, cele mai mari procente sunt înregistrate la masterat, dovedind o insatisfacție crescută a studenților masteranzi. Cele mai mari procente sunt înregistrate de studenții doctoranzi pentru nivelul 4 al scalei, depășind jumătate dintre aceștia (53%). Din analiza acestor date concluzionăm că programul de studii doctorat înregistrează valorile cele mai mari pe scala 4 și 5 demonstrând o satisfacție a așteptărilor doctoranzilor. Procentele scad pentru ciclurile licență și masterat.

Tabel nr. 5: Măsura în care programul de studii urmat satisface așteptările studenților

Ciclu de studii	Licență	Masterat	Doctorat	Total	
Măsura în care programul de studii urmat satisface așteptările studenților	1 - în mică măsură	6%	7%	0%	6%
	2	9%	21%	2%	10%
	3	39%	30%	28%	37%
	4	36%	36%	53%	38%
	5 - în mare măsură	9%	5%	16%	9%
Total	100%	100%	100%	100%	

În privința gradului de mulțumire față de serviciile oferite (activitate didactică, servicii auxiliare etc.) de instituția de învățământ superior, acesta depășește 3 puncte pentru toate cele cinci centre universitare cercetate (figura nr. 2), mediile răspunsurilor având valori cuprinse între 3,33-3,60 puncte.

Figura nr. 2: Nivelul de mulțumire al respondenților față de serviciile educaționale

Cea mai mare medie este înregistrată de studenții de la UBB (3,60 puncte), demonstrând încă o dată mulțumirea lor, comparativ cu răspunsurile oferite de studenții celorlalte centre universitare. Restul mediilor înregistrate la nivelul instituțiilor de învățământ superior au fost: 3,45 puncte la UDJ, 3,40 puncte la UT, 3,38 puncte la UPM și cea mai mică medie înregistrată (cu o valoare de 3,33 puncte) la UB. Se poate trage concluzia că studenții înscriși la centrele universitare, vizate de prezenta cercetare, din Cluj-Napoca, Galați, Brașov au un nivel de mulțumire mai ridicat referitor la serviciile educaționale, comparativ cu studenții înscriși la centrele universitare din Târgu Mureș, respectiv București.

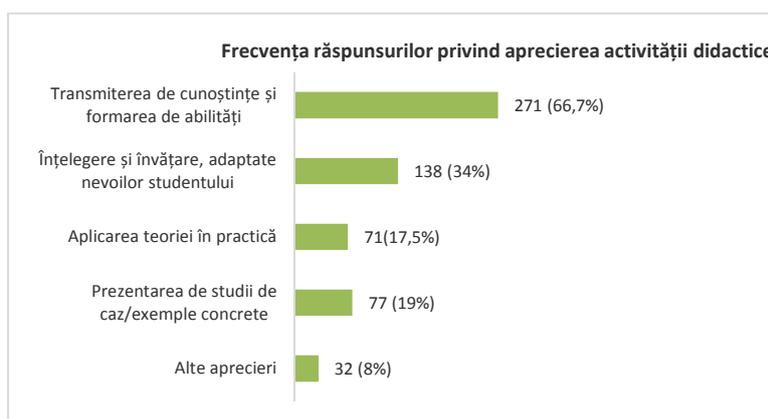
Conform rezultatelor din tabelul nr. 6, cele mai mari valori se înregistrează la varianta de răspuns *mulțumit*, atât pentru ciclul licență, cât și pentru masterat și doctorat. Realizând o comparație între ciclul de studiu al respondenților se observă că la doctorat nu

există niciun răspuns pentru nivelul *total nemulțumit*, în timp ce la licență sunt 3% iar la masterat 4%. Cele mai mari procente sunt înregistrate de studenții doctoranzi pentru nivelul 4 al scalei, depășind jumătate dintre aceștia (56%). Concluzia care reiese din această analiză este că respondenții se declară mulțumiți față de serviciile educaționale, indiferent de ciclul de studii urmat în cadrul celor 5 centre universitare incluse în cercetare.

Tabel nr. 6: Nivelul de mulțumire al respondenților față de serviciile educaționale pe cicluri de studii

Ciclul de studii		Licență	Masterat	Doctorat	Total
Nivelul de mulțumire al respondenților față de serviciile educaționale	Total nemulțumit	3%	4%	0%	3%
	Nemulțumit	14%	11%	7%	13%
	Nici mulțumit, nici nemulțumit	34%	36%	26%	33%
	Mulțumit	44%	38%	56%	44%
	Foarte mulțumit	6%	13%	12%	7%
Total		100%	100%	100%	100%

În ceea ce privește aprecierea activității didactice desfășurate în prezent în instituția de învățământ superior, respondenții au avut posibilitatea de a alege mai multe variante de răspuns, fiind înregistrate 557 răspunsuri, cele mai relevante fiind redată în figura nr. 3.

Figura nr. 3: Aprecierea activității didactice

Cele mai multe răspunsuri (în număr de 271, reprezentând 66,7%) au indicat faptul că activitatea didactică din facultate este focalizată pe transmiterea de cunoștințe și formarea de abilități. Varianta potrivit căreia activitatea didactică este orientată pe înțelegere și învățare, adaptată nevoilor studentului a obținut 138 de răspunsuri, reprezentând 34%. Se practică prezentarea de studii de caz/exemple concrete a înregistrat 77 răspunsuri (19%) iar varianta de răspuns "este concentrată pe aplicarea teoriei în practică" a înregistrat 71 (17,5%). La varianta de răspuns *alte aprecieri* care înregistrează

8%, au fost menționate răspunsurile: *se pune un accent prea mare pe teorie și prea mic pe partea practică* (răspuns indicat de 14 subiecți), *se pune accent pe memorare* (9 respondenți), *atitudinea profesorilor, activitatea didactică nu este actualizată și corelată cu cerințele pieței, nu se pune accent pe înțelegerea materiei, se pune accent pe cercetare empirică și se pune accent pe studiu individual.*

Concluzii

Din datele analizate la nivelul celor cinci instituții de învățământ superior se poate constata faptul că cu cât un centru universitar este mai mare, cu atât are o capacitate sporită de a înființa noi facultăți, de a investi și a se dezvolta. În plus, toate datele analizate sunt în strânsă legătură cu numărul de facultăți existente în cadrul centrului universitar.

Principala temă de cercetare a reprezentat-o măsurarea gradului în care sunt protejate drepturile și interesele studenților din România. Rezultatele cercetării cantitative evidențiază ponderea relativ scăzută (30,4%) a respondenților care consideră că universitatea la care studiază le protejează drepturile și interesele specifice, în timp ce majoritatea răspunsurilor a subliniat existența unei atitudini indecise referitoare la acest aspect (42%). În opinia autorilor rezultatul poate să fie considerat îngrijorător pentru managementul instituțiilor de învățământ superior din țara noastră.

De asemenea, rezultatele obținute permit realizarea unor ierarhii în rândul centrelor universitare analizate. Astfel, prin prisma satisfacției respondenților față de programul de studii pe care îl urmează, se remarcă faptul că instituțiile de învățământ superior din Cluj-Napoca, Brașov și Galați au înregistrat mediile cele mai mari. Mai mult, prin măsurarea nivelului de mulțumire față de serviciile educaționale oferite studenților, se constată faptul că ierarhia între centrele universitare analizate se păstrează. Pe de altă parte, comparațiile efectuate între ciclurile de studii, respectiv licență, masterat și doctorat, sugerează că ciclul de studii doctorat asigură nivelul cel mai ridicat de satisfacție în rândul studenților intervievați.

Cercetarea cantitativă realizată prezintă câteva limite. Printre acestea se numără: imposibilitatea extrapolării rezultatelor la nivelul întregii populații cercetate, lipsa unui operator de interviu în momentul completării chestionarului poate conduce către interpretarea greșită a unor întrebări de către respondenți, atenția redusă acordată răspunsurilor. O altă limită a cercetării cantitative este, în opinia autorilor, faptul că au fost incluse în studiu doar cinci centre universitare din țară.

Autorii recomandă managementului universităților din România să elaboreze strategii eficiente care să permită protejarea drepturilor și intereselor studenților, să identifice permanent nevoile clienților efectivi, dar și a celor potențiali, precum și să adapteze oferta de servicii educaționale în funcție de solicitările existente pe piața forței de muncă din țara noastră. Pentru fiecare aspect investigat, autorii au propus sugestii care pot reprezenta perspective de îmbunătățire a situației analizate. O primă propunere vizează oportunitatea efectuării unei cercetări cantitative pe un eșantion reprezentativ la nivel național, din punct de vedere statistic. Altă sugestie este dezvoltarea și implementarea unui program pilot de promovare a acțiunilor de protecție a drepturilor și intereselor studenților, și de ce nu, a profesorilor. Monitorizarea efectelor programului pilot ar trebui să reprezinte următoarea acțiune strategică a universităților. Pornind de la rezultatele tuturor activităților descrise în cadrul articolului dar și a acțiunilor viitoare, sugerăm elaborarea unei strategii pe

termen lung privind tema de interes major - protecția drepturilor și intereselor studenților în cadrul sistemului de învățământ superior românesc.

Bibliografie

- Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, 2016. *The Rector's report on the state of the university „Babeș -Bolyai” of Cluj - Napoca in 2015*. [pdf] Available at: <http://www.ubbcluj.ro/ro/infoubb/documente_publice/files/raport-rector/Raport_Rector_2015.pdf> [Accessed 20 October 2016].
- Barbu, A. and Isaic-Maniu, A., 2011. Data collection in Romanian market research: A comparison between prices of PAPI, CATI and CAWI. *Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society*, 6(3), pp.349-364.
- Boccanfuso, D., Larouche, A. and Trandafir, M., 2015. Quality of Higher Education and the Labor Market in Developing Countries: Evidence from an Education Reform in Senegal. *World Development*, 74, pp.412-424.
- Bourdieu, P., 2011. The Forms of Capital. In: Szeman, I. and Kaposy, T. (eds.). *Cultural Theory: An Anthology*. Chichester: Wiley-Blackwell, pp.81-93.
- Cameron, K., 1983. Strategic Responses to Conditions of Decline: Higher Education and the Private Sector. *The Journal of Higher Education*, 54(4), pp.359-380.
- Dabija, D.C., Dinu, V., Postelnicu, C. and Mihăilă, A., 2017. Stakeholders' Perception of Sustainability Orientation within a Major Romanian University. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 18(4).
- Dakowska, D., 2015. Between Competition Imperative and Europeanisation: The Case of Higher Education Reform in Poland. *Higher Education*, 69(1), pp.129-142.
- Degn, L. and Sorensen, M.P., 2015. From Collegial Governance to Conduct of Conduct: Danish Universities set free in the Service of the State. *Higher Education*, 69(6), pp.931-946.
- Dinu, V., 2011. *Protecția consumatorilor*, București: Editura ASE.
- Dinu, V., Marchevski, I., Dobrescu, E. and Petrescu, R.M., 2010. Education and Training Needs in the Field of Consumer Protection in the Lower Danube Region. *Amfiteatru Economic* Vol. XII, Special issue 4, pp. 709-734.
- Dinu, V., Săvoiu, G. and Dabija, D.C., 2016. *A concepție, a redacție și a publica un articol științific. O abordare în contextul cercetării economice*. București: Editura ASE.
- Drăgoescu, R.M., 2015. Education as a Determinant of the Economic Growth. The Case of Romania. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, pp.19-27.
- Drăgulănescu, N.G., 2014. *Evaluarea satisfacției clienților*, București: Editura Standardizarea.
- Duguleană, C. and Duguleană, L., 2011. Efficiency in Higher Education. *Bulletin of the Transilvania University of Brașov*, 4(2), pp.115-120.
- Dunărea de Jos University of Galați, 2016. *The Rector's annual report on the state of the university 2015*. [pdf] Available at: <http://www.ugal.ro/files/hotarari/ca/2016/Anexa_HCA_20.pdf> [Accessed 20 October 2016].

- Gogu, E. and Mureșan, M., 2014. Statistical data regarding the European Higher Education Space in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 10, pp.155-161.
- Gorgan, V., 2015. Requirement analysis for a higher education decision support system. Evidence from a Romanian University. *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 197, pp.450-455.
- Government Decision No. 565/2015 approving the National Strategy for tertiary education 2015-2020. București: Official Gazette of Romania, Part I, no. 561.
- Hemsley-Brown, J. and Goonawardana, S., 2007. Brand Harmonization in the International Higher Education Market. *Journal of Business Research*, 60, pp.942-948.
- Hirsch, F. 1976. *Social Limits to Growth*, Cambridge: Harvard University Press.
- National Institute of Statistics, 2010. *Statistical Yearbook of Romania 2009*. [pdf] Available at: <http://www.insse.ro/cms/files/Anuar%20arhive/serii%20de%20date/2009/pdf/ASR_2009_Romana.pdf> [Accessed 28 October 2016].
- National Institute of Statistics, 2011. *Romania in figures 2010*. [pdf] Available at: <<http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/Romania%20in%20cifre%202010.pdf>> [Accessed 30 October 2016].
- National Institute of Statistics, 2015. *Romania in figures 2014*. [pdf] Available at: <http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/Romania_in_Cifre_2014.pdf> [Accessed 30 October 2016].
- National Institute of Statistics, 2016a. *Romania in figures 2015*. [pdf] Available at: <http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/Romania_in_cifre_2015final.pdf> [Accessed 30 October 2016].
- National Institute of Statistics, 2016b. *TEMPO-Online Time Series 1990-2015*. Available at: <<http://statistici.insse.ro/shop/>> [Accessed 8 November 2016].
- Lăstun, L.D. and Banciu, D.A., 2014. International romanian students' migration patterns - a social network analysis study. *Agora Psycho – Pragmatica*, 8(2), pp.64-74.
- Lefter, C., 2004. *Cercetarea de marketing. Teorie și aplicații*. Brașov: Editura Infomarket.
- Legea educației naționale. Legea nr. 1/2011. București: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.18.
- Luescher-Mamashela, T.M., 2013. Student representation in university decision making: good reasons, a new lens? *Studies in Higher Education*, 38(10), pp.1442-1456.
- Luo, Y., 2009. Using Internet Data Collection in Marketing Research. *International Business Research*, 2(1), pp.196-202.
- Mare, C., Popa, I., Dinu, V. and Dragoș, C., 2013. Econometric Modelling of the Perceptions Students Have Regarding the Probability of Finding a Job in the Field of the Master's Programme. *The New Educational Review*, 32(2), pp.35-48.
- Marginson, S., 2004. National and Global Competition in Higher Education. *The Australian Educational Researcher*, 31(2), pp.1-28.
- Marginson, S., 2006. Dynamics of national and global competition in higher education. *Higher Education*, 52(1), pp.1-39.
- Ministry of National Education and Scientific Research, 2016a. *Organizarea și funcționarea învățământului superior din România. (Organization and functioning of*

- higher education in Romania) Available at: <<https://edu.ro/institutii-invatomant-superior>> [Accessed 30 October 2016].
- Ministry of National Education and Scientific Research, 2016b. *Sistemul național de cercetare. (The national research system)*, [online] Available at: <<https://www.edu.ro/sistem-national-cercetare>> [Accessed 30 October 2016].
- Menon, M.E., 2005. Students' views regarding their participation in university governance: Implications for distributed leadership in higher education. *Tertiary Education and Management*, 11(2), pp.167–182.
- Mișcoiu, S., Bordean, O., Dabija, D.C., Lateș, B. and Brătean, D., 2012. Ce este masteratul internațional? Definiții. Asigurarea calității. O abordare introductivă și comparativă. *Quality Assurance Review for Higher Education*, 4(2), pp.5-27.
- Naidu, P. and Derani, N.E.S., 2016. A Comparative Study on Quality of Education Received by Students of Private Universities versus Public Universities. *Procedia Economics and Finance*, 35, pp.659-666.
- Olçay, G. A. and Bulu, M., 2016. Is measuring the knowledge creation of universities possible?: A review of university rankings. *Technological Forecasting & Social Change*. [e-journal] In Press, Available online 7 April 2016. <http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2016.03.029>. [Accessed 9 February 2017].
- Ordinance 21/1992 republished in 2007 (art. 3). București: Official Gazette of Romania, Part I, no. 208.
- Palade, A., Brătucu, G., Demeter, T. and Opreș, M.A., 2013. Analysis of the higher education system in Romania. *Romanian Journal of Marketing*, (8)4, pp.2-15.
- Palade, A., 2016. *Marketing strategies and policies used in educational marketing. Case study: higher education in Romania*. Teză de doctorat. Transilvania University of Brașov.
- Pelău, C., Bena, I., Vlădoi, A.D., Dabija, D.C. and Fufezan, M., 2011. *The Quality of Knowledge Flows and its Impact on the Intellectual Capital Development of a University*. In: Turner, G., Clemente, M. (Eds.). Proceedings of the 3rd European Conference on Intellectual Capital, ECIC 2011, 18-19 April, Nicosia, Cyprus, pp.322-327.
- Petru Maior University of Târgu-Mureș, 2015. *Annual report for the period 01.03.2014-28.02.2015*. [pdf] Available at: <http://upm.ro/conducerea/docs/2015/raportul%20anual%20al%20rectorului%20pentru%20perioada%2001.03.2014_28.02.2015.pdf> [Accessed 20 October 2016].
- Plăiaș, I., Pop, C.M., Băbuț, R. and Dabija, D.C., 2011. Employers' Perception of Competences acquired through Academic Marketing Training. *Amfiteatru Economic*, 13(30), pp.448-463.
- Pop, N.A., Dabija, D.C., Dumitru, I., Pelău, C. and Petrescu, E.C., 2011. *Marketing internațional – teorie și practică*. București: Editura Uranus.
- Saint, W., Hartnett, T.A. and Strassner, E., 2003. Higher education in Nigeria. A status report. *Higher Education Policy*, 16(3), pp.259-281.

- Schwier, R.A., 2012. The corrosive influence of competition, growth, and accountability on institutions of higher education. *Journal of Computing in Higher Education*, 24(2), pp.96-103.
- Shekarchizadeh, A., Rasli, A. and Huam, H.T., 2011. Servqual in Malaysian universities: Perspectives of International Students. *Business Process Management Journal*, 17(1), pp.67-81.
- Stan, C. and Manea, A.D., 2014. Institutional visibility - criterion of the effectiveness of educational marketing actions. Case study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 127, pp.98-102.
- Stanef, R. M. and Manole, A. M., 2013. Educational system gaps in Romania. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 93, pp.794-798.
- Strat, V.A. and Danciu, A.R., 2013. The higher education system in Romania: past – present - future. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 93, pp.859-863.
- Teixeira, P.N., Rocha, V., Biscaia, R. and Cardoso, M.F., 2012. Competition and diversity in higher education: an empirical approach to specialization patterns of Portuguese institutions. *Higher Education*, 63(3), pp.337-352.
- Tudoriu, F. and Popirtac, C.A., 2013. *Drepturile consumatorilor. O provocare pentru afaceri*. București: Editura Universul Juridic.
- Transilvania University of Brașov, 2015. *The Annual Report on the Transilvania University of Brașov state*. [pdf] Available at: <http://www.unitbv.ro/Portals/0/Documente%20UTBv/Raport%20starea%20universitatii%202015_28.04.2015.pdf> [Accessed 20 October 2016].
- Transilvania University of Brașov, 2017. *University Code of student's rights and obligations*. [pdf] Available at: <http://www.unitbv.ro/Portals/0/Hotarari/Regulamente/21_Codul%20universitar%20al%20drepturilor%20si%20obligatiilor%20studentului.pdf> [Accessed 12 February 2017].
- University of Bucharest, 2014. *The Rector's report on the state of the university of Bucharest in 2014*. [pdf] Available at: <http://www.unibuc.ro/n/despre/docs/2015/iun/03_11_54_38RAPORT_RECTOR_2014.pdf> [Accessed 20 October 2016].
- Wiesenfeldt, G., 2016. Different Modes of Competition? Early Modern Universities and Their Rivalries. *N.T.M.*, 24(2), pp.125-139.
- Yonezawa, A., 2007. Japanese flagship universities at a crossroad. *Higher Education*, 54(4), pp.483-499.